

Musikens makt

Med frågan "Varifrån kommer musiken?" inleds boken "Musikens makt", finansierad av Riksbankens Jubileumsfond. Det var ju den fråga som Ingmar Bergman ställde i det omtalade Sommar-programmet 2004 i P1.

Riksbanken har i sin årsbok 2018 låtit 16 musikforskare besvara frågan med sina olika infallsvinklar. 287 sidor i sin helhet är resultatet. Men man kan konstatera att svaren snarare blir till genrebeskrivningar än svaret på den inledande frågan.

Antologin "Musikens makt" ger inget enhetligt närmande till frågeställningen. Men den ger ett antal oväntade svar på frågor man spontant inte ställt sig, t.ex. "Kan djuren sjunga?". Svaret på frågan blir "nej". Är vi då ensamma om den förmågan? Men fåglarna då? Nej, deras läten är endast hanarnas lockrop för att imponera på honorna. Men visst låter det som musik...? Och visst kan man säga: "När du sjunger är det som äkta fågelsång."

Varifrån kommer musiken? Är det något nedärvt genom evolutionen? Nej, inte det heller.

Om man jämför med andra kulturyttringar – har musiken en särställning om man ser till människans utveckling? Ja, musiken finns lika tidigt som språket hos den lilla, t.o.m. ofödda, människan. Det som i så fall står närmast är dansen.

Ska man bli musiker i vuxen ålder är det viktigt att börja i så tidig ålder som möjligt. "Tidig" är i detta sammanhang 6–7 år. Men miljön är nog så viktig – t.ex. förstående och coachande föräldrar och en aktiv omgivning med musik- och kulturskola och/eller kyrkas musikverksamhet med t.ex. körsång.

Musikens funktioner

Boken tar upp ett antal funktioner, där musiken spelar stor roll, t.ex. för att uttrycka känslor.

Vi får synpunkter på hur musiken varit viktigare än retoriken när det gällt att elda krigarna inför det kommande slaget.

Och – vilket är tankeväckande – Hitler framställs som inte bara allmänt musikalisk utan också skicklig i att t.ex. läsa partiturer. Stalin var dessutom en god sångare.

Kyrkan

I några avsnitt belyses kyrkans och mässmusikens roll som maktmedel.

Redan för Karl den Skallige på 800-talet skrevs förhålligande mässtexter. De utbroderade sjungna mässantifonerna hade till uppgift att också förhålligande den kyrkliga överhögheten. Den Heliga Birgitta på 1300-talet glorifierades i oräkneliga mässor.

Hovet

I slutet av 1600-talet och början av 1700-talet importerades musik till det svenska hovet från det franska för att imponera på den svenske kungen. En outsinlig källa – trots sin ofullkomlighet – är Dübensamlingen med musik av tre generationer Düben.

Politiska genrer

1954 växte en ny genre upp i London och fick sina efterföljare i Sverige. 1956 fanns hela 600 skiffle-band i Stockholm. Man ska definitivt se skifflebandens framväxt som en del i en musikalisk demokratisering. Orkestrernas medlemmar behövde ursprungligen bara kunna spela tre ackord på gitarr, tvättbräda och hemmabyggt bas. Det var inte vad man spelade, utan hur, som var det viktiga.

Afroamerikansk musik

I detta kapitel får vi en genregenomgång av jazzens intåg i det svenska musiksamhället från 1920-talet. Det är intressant att notera att det var revykungen Ernst Rolf som tog ett första initiativ genom att bjuda in en jazz-ensemble i sin egen revy. Hans bevekelsegrund för att inlemma jazzen var att "... sätta fart i oss och motarbeta vår naturliga tröghet och tråkighet."

Länge innebar diskussionerna om den afroamerikanska musiken en polarisering mellan genus och genre. Så länge någon bedömdes som att spela "som en riktig neger" var det svårt att bedöma jazzen med en musikalisk måttstock. Och inte blev det lättare med musikrecensenter som Wilhelm Peterson-Berger: "Jazzen riktar sig till en helt annan publik än den verkligt musikbildade. Jazzen är till för

Fortsätter på nästa sida ↓

de lättare storstadsnöjenas sfär, men torde knappast tränga utanför denna.”

Levande musik

Ett kapitel ägnas ”levande musik” och den retoriska frågan ställs: ”Betyder det att musik kan dö...”

Där fanns självfallet en facklig aspekt, nämligen Musikerförbundet som – framför allt när ljudfilmen kom – var väldigt kritisk till att deras medlemmar därmed blev av med sina arbetstillfällen när man inte behövde spela till stumfilmerna längre.

Idag finns en annan polarisering, nämligen vilket som är mest värdefullt: att lyssna till musiker, som musicerar i samma rum som publiken, eller lyssna till musik förmedlad som fonogram genom högtalare.

Islamsk pop

Ambitiöst nog finns här också en uppsats om den islamiska popmusikern Maher Zain som blivit omätligt populär i Egypten – inte minst genom kommersiell lansering.

Bolaget som marknadsför Maher Zain säger sig vilja erbjuda musik som muslimer vill konsumera och som de kan relatera till, men musiken påbjuder även ett förhållningssätt till islam. Detta ingår också i vad bolaget vill åstadkomma – de vill, utifrån sina ideal, göra världen bättre och menar att musiken har makten att bidra till detta.

Klubbkulturens värde i den politiska ekonomin

I kapitlet om diskokulturen och rave i Stockholm under 70- och 80-talen visas den motsättning de båda begreppen levde under – diskon för att vara ett uttryck för kapitalistiska intressen, medan ravekulturen stod för antikommersiella värden.

Det svenska körundret

Antologins sista kapitel handlar om svensk körsång, så som den utvecklats från 1808 i Uppsala då studenter genomförde en sjungande fredsmarsch med anledning av finska kriget mellan Sverige och Ryssland. Historiken sträcker sig fram genom 1900-talet, då självfallet Eric Ericson framhålls som en portalpersonlighet och anledning till utvecklingen av svenskt körliv. En intressant röst i 50-talets körutveckling var Bel Canto-körens dirigent Karl-Eric Andersson: ”Det finns inga dåliga körer, bara dåliga körledare.” Det var självfallet med Kungl. Musikhögskolan som bas, som Eric Ericson just genomförde det Andersson menade, nämligen en mycket omfattande utbildning av körledare i flera generationer.

Liksom i många övriga av antologins uppsatser/avhandlingar, sker en värdering av genrens/områdets betydelse.

Avsnittet ”Kör i rörelse” avslutas med författarens konstaterande: ”Man behöver inte ifrågasätta musikens och körsångens uppgift i människors liv. Om svensk körsång har blivit ett varumärke av högsta klass, finns det starka skäl att vårda det för människans gemensamma framtid på jorden. Den svenska körrörelsen exporterar med glädje sin klang, sin kunskap och sitt hopp.”

Avslutning

I 50 år har Riksbankens Jubileumsfond satt som sitt uppdrag att främja humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning i Sverige. Under 2017 delade man av detta skäl ut drygt 400 miljoner till forskning. Genom åren har även musiken varit föremål för Jubileumsfondens ekonomiska stöd. 2018 är alltså titeln på årsboken ”Musikens makt”.

När man studerar innehållsförteckningen nedan inser man att boken ”Musikens makt” spänner över en ofantlig tidsrymd. För det första kan konstateras att det här inte är en bok man sträckläser. Man kanske inte ens läser alla uppsatser/avhandlingar. Men det finns definitivt delar som intresserar och kanske till och med behandlar områden, där man inte själv hade så stor kunskap innan man satte igång att läsa.

Innehållet i den här antologin har ett mycket varierat formspråk. Man kan inte beskylla boken för att unisont besvara frågan ”Varifrån kommer musiken?” Det är snarare ett antal genrehistoriska beskrivningar. Musikens makt beskrivs tydligast i avsnitten om den tidiga musiken i kyrkan och musiken som medel i politiken.

En likhet i sättet att disponera materialet är tydlig: Alla författare befinner sig inne i akademien – som forskare, professorer, docenter m.m. Därigenom disponerar man sitt material på likartat sätt. Först

inledning, därpå avhandling och avslutningsvis en referensnyckel. Något som hade gjort det lättare att läsa – och komma ihåg, inte minst om man vill gå tillbaka – hade varit om alla inlagen hade avslutats med en sammanfattning. Några gör det men inte alla.

En bok att inhandla? Ja absolut – om du vill förkovra dig på hemmaplan, eller du kanske behöver argument i samhällsdebatten eller för att söka bidrag. Men det tar en stund att läsa igenom det digra materialet, innan du hittar det du vill ha.

BJÖRN W STÅLNE

MUSIKENS MAKT ÄR UTGIVEN SOM RIKSBANKENS JUBILEUMSFONDS ÅRSBOK 2018 I SAMARBETE MED MAKADAM FÖRLAG REDAKTÖRER: JENNY BJÖRKMÄN & ARNE JARRICK

Innehållsförteckning:

Musik – ett evolutionens barn?
Jan Fagius

Om känslor och musik
Studier på tvillingar
Töres Theorell och Fredrik Ullén

Affekt, minne och identifikation
Om makten över musikens makt
Ulrik Volgsten

Musikens dödliga egenskaper
Peter Bryngelsson

I musiken sådan ljuv besatteth bor.
Om rytm, sväng, attraktion och musikens ursprung
Guy Madison

Begränsningarnas musik.
Frihet och kontroll i kreativa processer
Palle Dahlstedt

Maktens musik och musikens makt
under Karl den skalliges tid
Gunilla Iversen

O Birgitta, du som talat med all vishet.
Musikens makt i den heliga Birgittas klosterorden
Karin Strinnholm Lagergren

Hur franskt blev svenskt
Om användningen av prologer vid svenska hovet 1680–1718
Maria Schildt & Lars Berglund

Skiffle – hemmagjord musik
med kraft att förändra världen
Mats Greiff

Mellan urkraft och modernitet
Afroamerikanska musiktraditioner i Sverige
Alf Arvidsson

Vad betyder det att musik är ”live”?
Rasmus Fleischer

Den nya islamiska popmusiken och Maher Zain
Jonas Otterbeck

Klubbkulturens värde i den politiska ekonomin
Disco och rave Stockholms dansmusikhistoria
Anna Gavanoas

Kör i rörelse
Ett historiskt perspektiv på det svenska körundret
Gunnel Fagius